

**ΟΜΙΛΙΑ
ΤΟΥ ΠΡΩΗΝ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ
ΚΩΣΤΑ ΣΗΜΙΤΗ**

ΜΕ ΘΕΜΑ:

*«Οικονομική Κρίση.
Αίτια και Προοπτικές»*

Θεσσαλονίκη, 30 Μαρτίου 2009

Κυρίες και κύριοι,
Αγαπητοί φίλοι,

Το ερώτημα που είναι στα χείλη όλων, είναι γιατί έτσι αιφνιδιαστικά άλλαξε η οικονομική πραγματικότητα προς το πολύ χειρότερο. Ποιες είναι οι αιτίες της κρίσης;

Στα μέσα Δεκεμβρίου αποκαλύφθηκε η μεγαλύτερη χρηματοπιστωτική απάτη στην ιστορία των ΗΠΑ. Ο Μάντοφ, κύριος μέτοχος χρηματοπιστωτικής επιχείρησης, πρώην Πρόεδρος του χρηματιστηρίου αξιών των εταιρειών πληροφορικής NASDAQ της Νέας Υόρκης, καταχράσθηκε ένα ποσό 50 δις δολαρίων κατά δική του δήλωση. Για να εξαπατήσει τα θύματά του δεν χρησιμοποίησε εξεζητημένες μεθόδους όπως είναι οι τιτλοποιήσεις ή τα δομημένα ομόλογα, αλλά έναν εξαιρετικά απλοϊκό τρόπο. Υποσχόταν υψηλές και σταθερές αποδόσεις σε όσους επένδυαν στην επιχείρησή του. Επειδή τα κέρδη του δεν επαρκούσαν για να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του, κάλυπτε τη διαφορά από τα κεφάλαια που είχε πάρει. Η απάτη αποκαλύφθηκε όταν επενδυτές ζήτησαν πίσω τα χρήματά τους και δεν μπόρεσε να τα επιστρέψει. Πελάτες του ήταν πολύ γνωστές επιχειρήσεις και τράπεζες τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Ευρώπη που διαχειρίζονταν τα κεφάλαια χιλιάδων αποταμιευτών. Πολλοί σχολιαστές έθεσαν το ερώτημα, πως οι επιχειρήσεις αυτές εμπιστεύτηκαν δεκάδες ή εκατοντάδες εκατομμύρια δολάρια σε μια χρηματοπιστωτική επιχείρηση χωρίς να ελέγχουν την αλήθεια των ισχυρισμών της. Πέρα από το γεγονός ότι η αμερικανική εποπτική αρχή της χρηματοπιστωτικής αγοράς επέδειξε ασυγχώρητη αμέλεια, αιτία του σκανδάλου είναι η ασυδοσία και η απληστία που επικρατούσε στο χρηματοπιστωτικό τομέα. Επιχειρήσεις, επιχειρηματίες και μάντζερ που παρουσίαζαν υψηλά κέρδη μπορούσαν να δρουν λίγο ως πολύ ανενόχλητοι. Αποτελούσαν μάλιστα είδωλα μιας κοινής επιχειρηματικής γνώμης που θεοποιούσε το κέρδος.

Η νοοτροπία αυτή οδήγησε σε μια σοβαρή στρέβλωση των αντιλήψεων για την οικονομική επιτυχία και για τους στόχους της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Το άμεσο κέρδος αναγορεύτηκε ως το αποφασιστικό κριτήριο αποτίμησης κάθε πρωτοβουλίας. Η δημιουργία αξίας, η σταθερή μακροχρόνια απόδοση, η θωράκιση μιας επιχείρησης με επενδύσεις έπαψαν να αποτελούν γνώμονα επίδοσης. Γι' αυτό και επικράτησε η πρακτική οι διαχειριστές να αμείβονται κάθε χρόνο με ποσοστά επί των κερδών χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η συνολική πορεία της επιχείρησης για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Ακόμα και η πιο παρακινδυνευμένη κίνηση ή και εκτεταμένη παραπλάνηση εφ' όσον αύξανε τα κέρδη ήταν δικαιολογημένη. Ο επικεφαλής της τράπεζας Lehman εισέπραξε, παρά την πτώχευσή της, επίδομα δεκάδων εκατομμυρίων λόγω προηγούμενων «κερδών». Απόηχος αυτής της νοοτροπίας ήταν και οι συνεχείς ανακοινώσεις των ελληνικών τραπεζών για αυξήσεις κερδών κάθε χρόνο κατά 50% ή και 100%. Εάν τα πράγματα ήταν πράγματι έτσι δεν θα υπήρχε ανάγκη ενός σχεδίου διάσωσης των τραπεζών, όπως εκείνο που βρίσκεται σήμερα σε εξέλιξη.

Η κρίση είχε πολλές αιτίες: τα εκατομμύρια δάνεια στις ΗΠΑ, σε πρόσωπα που δεν μπορούσαν να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους και η πώληση των δανείων αυτών σε ανύποπτους αγοραστές σε όλο τον κόσμο μέσω των αποκαλούμενων τιτλοποιήσεων, οι υπερβολικές ποσότητες χρήματος που εισέρευσαν στις ΗΠΑ και χρησιμοποιήθηκαν για πολλές ριψοκίνδυνες επενδύσεις τα νέα χρηματοπιστωτικά προϊόντα όπως τα δομημένα ομόλογα που παραπλανούσαν τους αγοραστές του, ο υπερδανεισμός από τραπεζικές επιχειρήσεις που δεν διέθεταν τα αναγκαία κεφάλαια και κατά κύριο λόγο η απληστία, η επιδίωξη όλο και μεγαλύτερου κέρδους χωρίς φραγμούς, χωρίς ενδοιασμούς, χωρίς προσοχή. Το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα είχε εξελιχθεί σε ένα τεράστιο κερδοσκοπικό παιχνίδι, σε μια τεράστια

φούσκα. Δεν ανταποκρινόταν δηλαδή σε πραγματικές ανάγκες και δεν εξυπηρετούσε την πραγματική παραγωγή.

Κυρίες και κύριοι,
Αγαπητοί φίλοι,

Δεν υπάρχει τώρα πια χώρα που δεν ζει την κρίση και τομέας οικονομικής δραστηριότητας που δεν υφίσταται τις επιπτώσεις της. Η αρχική χρηματοπιστωτική κρίση ενίσχυσε την κρίση στην πραγματική οικονομία και οι δυσκολίες των επιχειρήσεων επέτειναν τις δυσκολίες των χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Οι δύο κρίσεις αλληλοτροφοδοτούνται και οδηγούν την οικονομία σε σπειροειδή καθοδική πορεία. Οι ρυθμοί ανάπτυξης υποχωρούν σε όλες τις χώρες σταθερά. Αυτό αφορά και την Ελλάδα. Η κρίση κατά την άποψη όλων θα είναι «σοβαρή και παρατεταμένη». Κανείς αυτή τη στιγμή δεν μπορεί να καθορίσει τη διάρκειά της, την έκταση και τις συνέπειές της. Κάθε μέρα υπάρχουν νέες εξελίξεις. Κάθε μέρα προστίθενται νέα γεγονότα στη μακριά σειρά των αρνητικών ειδήσεων που επιβάλλουν νέες ερμηνείες και προκαλούν νέους φόβους.

Ιδεατό αλλά ρεαλιστικό παράδειγμα για τον τρόπο με τον οποίο έπληξε η κρίση των ΗΠΑ τον υπόλοιπο κόσμο είναι το εξής: Ο περιορισμός της οικονομικής δραστηριότητας στις ΗΠΑ λόγω της κρίσης της αγοράς κατοικίας επηρέασε αρνητικά τις κινέζικες εξαγωγές διότι οι αμερικανικές επιχειρήσεις και καταναλωτές αγόραζαν λιγότερα κινεζικά προϊόντα. Οι εισαγωγές στις ΗΠΑ από την Κίνα μειώθηκαν το 2008 κατά 20% σε σχέση με το 2007. Στις 30 Σεπτεμβρίου οι εφημερίδες ανέφεραν ότι ο επικεφαλής ενός κινεζικού οργανισμού εμπορίας μετάλλων δήλωνε ότι η παραγωγή χάλυβα στην Κίνα φθίνει εξαιτίας των υποτονικών εξαγωγών προϊόντων μετάλλου. Η πτώση των εξαγωγών επιδρά στην παραγωγή της Κίνας και μειώνει το ρυθμό ανάπτυξής της. Ο ρυθμός ανάπτυξης έχει μειωθεί κατά 6 περίπου μονάδες. Η Κίνα ελπίζει να συγκρατήσει το ρυθμό ανάπτυξης σε 6% ετησίως αλλά ορισμένοι προβλέπουν ότι θα πέσει στο 5% περίπου. Ο ίδιος «επίσημος» δήλωνε ότι η πτώση των εξαγωγών της Κίνας συμπίπτει με τις μειούμενες παραγγελίες της άλλοτε «ασταμάτητης βιομηχανίας κατασκευής αυτοκινήτων». Οι καταναλωτές δεν αγοράζουν πια αυτοκίνητα. Η Κίνα αγοράζει γι' αυτό λιγότερες πρώτες ύλες από την Ινδία και την Αυστραλία. Οι Ινδοί εξαγωγείς σιδηρομεταλλεύματος και άνθρακα ανέφεραν ότι τεράστιες ποσότητες στοιβάζονται στα λιμάνια, διότι οι κινέζικες χαλυβουργίες δεν απορροφούν τις πρώτες ύλες. Επειδή υποχώρησε η οικονομική δραστηριότητα και στις χώρες αυτές χρειάζονται πια λιγότερες μηχανές από τη Γερμανία και την Ιαπωνία. Οι παραγγελίες στη γερμανική βιομηχανία έχουν μειωθεί. Η υποχώρηση της δραστηριότητας στη Γερμανία θα επηρεάσει τον τουρισμό προς την Ελλάδα και τις ελληνικές εξαγωγές το 2009. Υπολογίζεται ήδη ότι οι εξαγωγές θα μειωθούν το 2009 κατά 14% και ο τουρισμός κατά 20% περίπου. Και εμείς που δεν είχαμε καμιά ανάμιξη στην αγορά κατοικίας των ΗΠΑ θα αισθανθούμε με ιδιαίτερη ένταση τον αντίκτυπο των προβλημάτων που προέκυψαν ένα χρόνο περίπου μετά. Όλοι μας. Όχι μόνο οι αγρότες της Θεσσαλίας που αγόρασαν ομόλογα της πτωχευμένης τράπεζας της Νέας Υόρκης Lehmann, οι εφοπλιστές που έδωσαν τα χρήματά τους στον απατεώνα Μάντοφ, ή όσοι επένδυσαν τα χρήματά τους στο χρηματιστήριο και βλέπουν οι μετοχές να έχουν χάσει το 60% της αξίας τους.

Η κρίση είναι λοιπόν παγκόσμια. Και παγκόσμιες είναι οι επιπτώσεις της. Αποτέλεσμα της αβεβαιότητας και των όλο και περισσότερων περιπτώσεων επιχειρήσεων που κινδυνεύουν να πτωχεύσουν ήταν η κατάρρευση της εμπιστοσύνης σε όλες τις αγορές και ένας γενικευμένος φόβος παντού. Ένδειξη αυτού του φόβου είναι πολύ μεγάλη υποχώρηση των τιμών των μετοχών σε όλα τα χρηματιστήρια του κόσμου.

Οι οικονομικοί αναλυτές πιστεύουν ότι τα όποια μέτρα θα περιορίσουν τις επιπτώσεις αλλά δεν θα αλλάξουν δραστικά την διεθνή κατάσταση. Η κρίση θα διαρκέσει έως ότου υπάρξει και πάλι εμπιστοσύνη στις αγορές αλλά και ευρύτερα στην οικονομία. Η ομαλότητα θα επανέλθει όταν οι θεσμικοί επενδυτές θα είναι βέβαιοι ότι οι ισολογισμοί δίνουν μια ακριβή εικόνα της οικονομικής κατάστασης των τραπεζών και των επιχειρήσεων και δεν κρύβουν πια τις ζημιές. Όταν οι καταναλωτές θα έχουν και πάλι χρήματα και χωρίς φόβο θα καταναλώνουν. Το χρονικό αυτό σημείο απέχει ακόμα πολύ.

Πρόσφατα είχαμε ένα ακόμη παράδειγμα των αβεβαιοτήτων που υπάρχουν. Οι δραστηριότητες των ελληνικών τραπεζών στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης φαίνεται ότι έχουν οδηγήσει σε δάνεια που δεν θα μπορέσουν να εξοφληθούν. Οι ζημιές δεν έχουν ακόμη αποτιμηθεί. Μπορούν να επηρεάσουν δραστικά την κατάσταση στην Ελλάδα. Υπολογίζεται ότι θα χρειαστούν τουλάχιστον δυο χρόνια ακόμη για την αποσαφήνιση της διεθνούς κατάστασης και μάλλον περισσότερα όσον αφορά την Ελλάδα.

Τί θα συμβεί όμως όταν ξεκαθαρίσει το τοπίο; Κατά μία πρώτη εκδοχή η ανάκαμψη θα επανέλθει χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα με την εξυγίανση των αγορών. Οι οικονομίες θα συνεχίσουν μετά να εξελίσσονται με τους ρυθμούς και τον τρόπο που γνωρίζαμε μέχρι τώρα. Κάτι τέτοιο δεν είναι όμως πιθανό να συμβεί.

Η επί δεκαετία και πλέον συνεχής ανάπτυξη στις ΗΠΑ πραγματοποιήθηκε χάρη σε ένα εκτεταμένο δανεισμό των καταναλωτών και των επιχειρήσεων. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρήθηκε στην Ελλάδα. Η έκταση του δανεισμού θα είναι όμως μελλοντικά πολύ πιο περιορισμένη. Όλες οι χώρες, αλλά και οι τράπεζες, θα λειτουργούν με αυστηρότερους κανόνες και το φόβο μιας νέας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Η οικονομική δραστηριότητα ως εκ τούτου δεν θα πάρει τις διαστάσεις που είχε στο παρελθόν.

Ένας επιπρόσθετος λόγος ανησυχίας είναι, ότι οι ΗΠΑ που αποτέλεσαν την πηγή της κρίσης εισάγουν πια πάρα πολλά από τα προϊόντα που καταναλώνουν. Δεν τα παράγουν. Αλλά και η Μεγ. Βρετανία τα τελευταία χρόνια στήριξε την ανάπτυξή της κυρίως στις υπηρεσίες και στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Η κρίση όμως για να ξεπεραστεί προϋποθέτει να αυξηθεί η εγχώρια παραγωγή τόσο στις ΗΠΑ όσο και αλλού. Να δουλέψουν οι αυτοκινητοβιομηχανίες στις ΗΠΑ, η αεροναυπηγική βιομηχανία στη Μεγ. Βρετανία, και γενικά πολλές παραγωγικές επιχειρήσεις ώστε να υποκαταστήσουν τις ανύπαρκτες πια χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες. Να απορροφηθούν έτσι τα εκατομμύρια των ανέργων, να δημιουργηθούν νέες θέσεις απασχόλησης και να υπάρξουν νέες ευκαιρίες οικονομικής δραστηριότητας. Και εν τέλει να αποκτήσουν χρήμα οι καταναλωτές. Αυτό σημαίνει ότι οι προσπάθειες που γίνονται για να αντιμετωπισθεί η κρίση θα πρέπει όχι μόνο να διασώσουν τις τράπεζες, αλλά και να ανασυγκροτήσουν τους βιομηχανικούς και παραγωγικούς φορείς που κατέστρεψαν η κρίση και ο ανταγωνισμός. Η ανάκαμψη είναι ένας στόχος που χρειάζεται χρήμα και χρόνο. Πόσο μάλλον στην Ελλάδα. Οι προβλέψεις, ότι σε ένα χρόνο περίπου όλα θα είναι πάλι καλά, είναι υπεραισιόδοξες.

Η δεύτερη εκδοχή για ό,τι επιφυλάσσει η κρίση δεν είναι τόσο αισιόδοξη. Η πτώση της τιμής του πετρελαίου, του σταριού, των αυτοκινήτων, των ακινήτων και πολλών άλλων αγαθών επιβεβαιώνει την ύπαρξη μιας έντονης τάσης μείωσης του πληθωρισμού, αποπληθωρισμού. Μιας ύφεσης δηλαδή κατά τη διάρκεια της οποίας οι παραγωγικές δυνάμεις φοβούνται να δραστηριοποιηθούν, τα νοικοκυριά δεν καταναλώνουν επειδή το μέλλον είναι αβέβαιο, οι μισθοί συμπιέζονται λόγω του φόβου της ανεργίας και η επιβάρυνση από τα επιτόκια είναι μεγαλύτερη λόγω της υποχώρησης του

πληθωρισμού. Η οικονομική δραστηριότητα συρρικνώνεται ή στην καλύτερη περίπτωση μένει στάσιμη.

Η έξοδος από μια κατάσταση αποπληθωρισμού απαιτεί πολύ χρόνο, όπως δείχνει το παράδειγμα της Ιαπωνίας. Η ύφεση εκεί στις αρχές της δεκαετίας του '90 διάρκεσε δέκα χρόνια περίπου μέχρι το 2002 παρά το μηδενικό επιτόκιο και τον μηδενικό πληθωρισμό.

Κατά μια τρίτη εκδοχή η κρίση θα οδηγήσει σε έναν «υπερπληθωρισμό». Τα τεράστια ποσά που δαπανώνται και θα δαπανηθούν για την διάσωση των τραπεζών και την ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας, τα υψηλά ελλείμματα που θα παρουσιάσουν οι κρατικοί προϋπολογισμοί, οι εκταμιεύσεις των Κεντρικών Τραπεζών θα έχουν ως συνέπεια ένα πρωτόγνωρο κύμα ρευστότητας. Οι υπερβολικές αυτές ποσότητες χρημάτων θα προκαλέσουν μια συνεχή άνοδο των τιμών, έναν ισχυρό πληθωρισμό. Οι διάφορες αυτές εκδοχές για το μέλλον της κρίσης είναι ένδειξη της μεγάλης αβεβαιότητας που επικρατεί.

Η κρίση επέσπευσε πάντως ένα μέτρο, το οποίο οι ειδικοί ζητούσαν από καιρό, τη μείωση των επιτοκίων. Παντού λοιπόν τα επιτόκια έγιναν φτηνότερα για να καταστεί ο δανεισμός φτηνότερος και να αντλήσουν οι επιχειρήσεις χωρίς δυσκολία τα απαραίτητα κεφάλαια για την δραστηριοποίησή τους. Στις ΗΠΑ το βασικό επιτόκιο της Κεντρικής Τράπεζας είναι 0%. Στην Ευρώπη η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μείωσε το επιτόκιο της στο 1,5 % το Μάρτη στο χαμηλότερο επίπεδο που είχε ποτέ. Ίσως προχωρήσει και σε νέα μείωση, στους επόμενους μήνες αν και δεν έχει πρόθεση να καθιερώσει μηδενικό επιτόκιο λόγω του κινδύνου του αποπληθωρισμού.

Αλλά και εάν αυτό συμβεί τα πράγματα δεν θα είναι πολύ διαφορετικά. Το δείχνει η πρακτική που ακολουθούν οι τράπεζες τόσο στις ΗΠΑ όσο στην Ευρώπη και στην Ελλάδα με τα χρήματα των σχεδίων διάσωσης. Δεν δανείζουν τα χρήματα αν και μπορούν. Κατά προτίμηση τα κρατούν και χρησιμοποιούν ένα μέρος μόνο για τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων. Με τον τρόπο αυτό ενισχύουν τη θέση τους ώστε να μην έχουν δυσκολίες, εάν και άλλες απαιτήσεις τους αποδειχθούν επισφαλείς. Και προπαντός αποφεύγουν νέες συναλλαγές, που μπορεί να έχουν κινδύνους. Όπως αποφεύγουν και οι επιχειρήσεις νέες πρωτοβουλίες παρά το μειωμένο επιτόκιο. Οι κυβερνήσεις αποδέχθηκαν λίγο-πολύ αυτήν την κατάσταση και επιδίωξαν την ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας με νέα ειδικά προγράμματα προώθησης των επενδύσεων και της ζήτησης.

Αναφέρω ενδεικτικά ότι: Οι ΗΠΑ πρόκειται να δαπανήσουν ποσά που φτάνουν το ιλιγγιώδες ύψος των 7 τρις δολαρίων. Η Ιταλία ανακοίνωσε ένα σύνολο μέτρων ύψους 80 δις ευρώ, η Ισπανία ύψους 38 δις ευρώ και η Γαλλία ύψους 26 δις ευρώ.

Τα ποσά είναι εντυπωσιακά. Η πραγματικότητα όμως είναι αρκετά διαφορετική. Οι δηλώσεις δεν ανταποκρίνονται στην πράξη των κυβερνήσεων. Οι αριθμοί που αναφέρθηκαν προέρχονται κατά κανόνα από το άθροισμα του κόστους μέτρων που είτε είχαν αποφασιστεί από καιρό είτε συμπεριλαμβάνονται στην τρέχουσα πολιτική των κυβερνήσεων. Παράδειγμα αποτελούν τα μέτρα για την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Υπάρχουν σε πολλά κυβερνητικά προγράμματα εδώ και καιρό. Οι δηλώσεις για τα προγράμματα επηρεάζονται λοιπόν έντονα από την επιθυμία να δοθεί η εικόνα μιας άμεσης και αποφασιστικής παρέμβασης. Η πράξη όμως απέχει από τους ισχυρισμούς και καθορίζεται από τις περιορισμένες δυνατότητες κάθε χώρας λόγω της οικονομικής κατάστασής της.

Κυρίες και κύριοι,

Ένα ερώτημα που θέτει η ελληνική κοινή γνώμη είναι αν και τι κάνει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε στις 12 Δεκεμβρίου ένα πρόγραμμα ύψους 240 δις ευρώ για την στήριξη της οικονομικής δραστηριότητας στην Ένωση. Αποτελεί ένα πρόγραμμα πλαίσιο. Η Ένωση χορηγεί μόνο 70 δις ευρώ. Τα κράτη μέλη καλούνται να πραγματοποιήσουν δαπάνες 170 δις επιλέγοντας πολιτικές από εκείνες που αναφέρονται σ' αυτό ενδεικτικά και δαπανώντας το καθένα χρήματα στο ύψος του 1,5% του ΑΕΠ του.

Η κριτική στην απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου υπήρξε έντονη. Όχι για το περιεχόμενό της, που θεωρήθηκε ικανοποιητικό, αλλά για τη διαδικασία που προκρίθηκε. Η ανάθεση σε κάθε κράτος μέλος της επιλογής των μέτρων και του ύψους της δαπάνης θα έχει ως συνέπεια το σχέδιο να μην εφαρμοστεί στην έκταση και με τον τρόπο που επιβάλλει η αντιμετώπιση της ύφεσης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προτείνει μιν, αλλά το κάθε κράτος αποφασίζει μόνο του, ενώ θα έπρεπε να υπάρχουν κοινές δράσεις και συντονισμός τους από ένα ενιαίο κέντρο. Τέτοιο ενιαίο κέντρο στην Ένωση δεν υπάρχει. Δεν προβλέπεται οικονομική διακυβέρνηση. Και γι' αυτό οι αποφάσεις της Ένωσης είναι μόνο κατευθύνσεις που υπολείπονται κατά πολύ της στιβαρής παρέμβασης που είναι αναγκαία.

Κυρίες και κύριοι,

Η κρίση έχει ήδη αντίκτυπο στην Ελλάδα. Τα άμεσα προβλήματά μας είναι:

Ο περιορισμός της απασχόλησης και η αύξηση της ανεργίας συνέπεια του ότι οι επιχειρήσεις ιδίως οι μικρές περιορίζουν τη δραστηριότητά τους, είτε γιατί δεν μπορούν να διαθέσουν τα προϊόντα τους είτε γιατί δεν τους χορηγούνται οι απαραίτητες πιστώσεις για να εργασθούν. Οι διεθνείς οργανισμοί προβλέπουν τη συνεχή αύξηση της ανεργίας τα επόμενα δύο χρόνια. Το ποσοστό των ανέργων θα ξεπεράσει το 9% των εργαζομένων.

Ο περιορισμός της κατανάλωσης γιατί τα εισοδήματα δεν καλύπτουν τις ανάγκες, η ζωή είναι ακριβότερη και οι δουλειές αποδίδουν λιγότερο ή και δεν υπάρχουν πια.

Το αρνητικό κλίμα στην αγορά, η έλλειψη εμπιστοσύνης, οι δυσκολίες των επιχειρήσεων που κάνουν τράπεζες και επιχειρήσεις προσεκτικές στις συναλλαγές τους και περιορίζουν δραστικά την χορήγηση πιστώσεων. Το αποτέλεσμα είναι οι επενδύσεις να μειώνονται (11,4% το 2008 αντί αύξησης 5% το 2007), ο ρυθμός αύξησης των εξαγωγών να υποχωρεί και το επιχειρηματικό κλίμα να είναι το χειρότερο εδώ και χρόνια.

Η δραστική μείωση των οικοδομικών δραστηριοτήτων (μείωση των νέων αδειών κατά 15,4% το 2008) και τα δεκάδες χιλιάδες απούλητα σπίτια.

Ο πτωτικός ρυθμός ανάπτυξης. Η κυβέρνηση αισιοδοξεί ότι θα παραμείνει το 2009 ανώτερος του 1% του ΑΕΠ. Ξένοι οργανισμοί που αποτιμούν την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας προβλέπουν την θεαματική πτώση σε επίπεδο κάτω του 0,5% του ΑΕΠ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρόβλεψε ρυθμό αύξησης 0,2%, δηλαδή στασιμότητα. Η ελληνική κυβέρνηση δήλωσε σχολιάζοντας τις αρνητικές προβλέψεις ότι βρισκόμαστε σε καλύτερη θέση από πολλές χώρες της Ένωσης. Κυβερνητική προπαγάνδα αυτή τη στιγμή είναι άτοπη. Η μείωση του ρυθμού ανάπτυξης κατά σχεδόν τρεις μονάδες σε ένα χρόνο είναι ένα ισχυρό πλήγμα στην οικονομία που

συνεπάγεται εκτεταμένη ανεργία και κλείσιμο επιχειρήσεων. Το ότι άλλες χώρες βρίσκονται σε χειρότερη θέση δεν αποτελεί παρηγοριά.

Στα οικονομικά προβλήματα προστίθεται ένα έντονα κοινωνικό. Η ύφεση πλήττει τα χαμηλά εισοδήματα, τους νέους, διευρύνει τη φτώχεια, αυξάνει κατά πολύ την ανεργία των μεγαλύτερων ηλικιών και γεννά το αίσθημα της αδυναμίας και της ασφυξίας στα μεσαία στρώματα. Όλο και περισσότεροι αισθάνονται ότι δυνατότητες κοινωνικής ανόδου δεν υπάρχουν πια, οι συνθήκες χειροτερεύουν και η ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχει το Δημόσιο όλο και υποβαθμίζεται.

Το πολιτικό κλίμα τέλος δεν βοηθά στην αντιμετώπιση της κρίσης. Η κοινωνία έχει αποξενωθεί σε μεγάλο βαθμό από την κυβέρνηση και τις πολιτικές δυνάμεις. Αμφιβάλλει και αμφισβητεί. Η κυβέρνηση επέλεξε την τακτική της σιωπής ως προς τις εξελίξεις και της υποβάθμισης των συνεπειών τους για να μη θιγεί η εικόνα της. Από τη στιγμή όμως που οι αρνητικές επιπτώσεις έγιναν αισθητές η κυβέρνηση αλλά και η πολιτική έχασαν την εμπιστοσύνη της κοινής γνώμης. Πολιτικές αναδιάρθρωσης της οικονομίας δεν μπορούν να προχωρήσουν. Συναντούν εχθρότητα και απόρριψη. Το αδιέξοδο φάνηκε και από τις κινητοποιήσεις των αγροτών.

Πολλοί ρωτούν, θα ενταθεί η κρίση στη χώρα μας ή έχουμε ζήσει κιόλας τις κύριες επιπτώσεις της. Η απάντηση είναι δυστυχώς ότι η κρίση δεν έχει εκδηλωθεί ακόμη με όλη της την οξύτητα. Η πτώση των λιανικών πωλήσεων, η αύξηση των ακάλυπτων επιταγών, η μείωση του δανεισμού των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων κινούνται σε ένα επίπεδο που είχαμε γνωρίσει και άλλοτε σε περιόδους δυσκολιών. Η ελληνική οικονομία δεν έχει επηρεαστεί ακόμη δραστικά από την πτώση στο διεθνές εμπόριο και τον τουρισμό. Οι επιπτώσεις της συρρίκνωσης σ' αυτούς τους δυο τομείς θα φανούν ιδίως από το καλοκαίρι και μετά, οπότε και θα αυξηθεί η ανεργία και θα περιορισθεί δραστικότερα η κατανάλωση.

Η Ελλάδα δεν είναι μόνο αντιμέτωπη με την ύφεση. Είναι αντιμέτωπη με ένα πολύ δυσκολότερο και σημαντικότερο πρόβλημα, που δεν είναι συγκυριακό αλλά μόνιμο, την έλλειψη ανταγωνιστικότητας, την υστέρησή της, το γεγονός ότι οι δομές και τα συστήματα με τα οποία λειτουργούν η οικονομία και η κοινωνία μας δεν μπορούν να εξασφαλίσουν ικανοποιητική απασχόληση και ικανοποιητικό εισόδημα. Παράδειγμα αποτελεί η μειωμένη ανταγωνιστικότητα. Το έλλειμμα του ισοζυγίου συναλλαγών δηλαδή η διαφορά εκείνων που εισπράττουμε και εκείνων που δαπανούμε ως χώρα στις διεθνείς συναλλαγές έφτασε το 14% του ΑΕΠ το 2008. Ήταν πρωτόγνωρο και το υψηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Δείχνει ότι καταναλώνουμε πολύ περισσότερα από ό τι παράγουμε. Καταναλώνουμε δανειζόμενος και πουλώντας την περιουσία μας εργοστάσια, γη, επιχειρήσεις. Οι ανεπάρκειες και οι αδυναμίες αυτές οδηγούν στην έλλειψη πόρων, στον υψηλό δανεισμό της χώρας και στην αμφίβολη αποτελεσματικότητα των μέσων που χρησιμοποιούνται σε άλλες χώρες για να αντιμετωπισθεί μια κρίση. Το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε είναι διαφορετικό από εκείνο που αντιμετωπίζουν είτε οι ΗΠΑ είτε η Γερμανία που και πόρους και διεθνή φερεγγυότητα έχουν και διαθέτουν κρατικούς μηχανισμούς ικανούς να στοχεύσουν επακριβώς τα μέτρα. Οι λύσεις που εφαρμόζονται εκεί είναι χρήσιμα παραδείγματα, αλλά δεν αποτελούν οπωσδήποτε ενδεδειγμένους τρόπους δράσεις.

Η κυβέρνηση μέχρι τώρα έχει εξαγγείλει τρεις διαφορετικές δέσμες μέτρων: για τις τράπεζες, τους οικονομικά αδύναμους και τον τουρισμό. Δεν απέκλεισε όμως και άλλες παρεμβάσεις. Τι ποσά έχουν εκταμιευθεί μέχρι σήμερα, είναι αβέβαιο.

Τα μέτρα της κυβέρνησης εάν εξεταστούν ως σύνολο δεν αποτελούν ένα συγκροτημένο σχεδιασμό με ιεραρχημένους στόχους και σαφήνεια επιδιώξεων.

Είναι επιλεκτικές παρεμβάσεις που είτε είχαν προαποφασισθεί και παρουσιάζονται τώρα ως αντίμετρα στην κρίση είτε προσπαθούν τώρα να περιορίσουν τις επιπτώσεις της κρίσης στα εισοδήματα πολιτών και επιχειρήσεων. Το «πακέτο» της κυβέρνησης ανταποκρίνεται σ' αυτό που αποκαλείται «μετρολογία», δηλαδή σε απαρίθμηση μέτρων που δίνουν την εντύπωση ότι απαντούν σε κάποια μεγάλα προβλήματα, αλλά στην πραγματικότητα δεν επαρκούν για να αντιμετωπίσουν τα βασικά προβλήματα του τόπου. Η χώρα χρειάζεται κάτι διαφορετικό.

Η κυβέρνηση επικαλούμενη την κρίση πήρε στις 18 Μαρτίου διάφορα φορολογικά μέτρα όπως και ρυθμίσεις για την εισοδηματική πολιτική στο δημόσιο τομέα. Είναι γνωστή η διαμάχη που προκάλεσε η κυβερνητική αυτή απόφαση. Θέλω να τονίσω ότι παρά τους ισχυρισμούς της κυβέρνησης οι ενέργειές της δεν οφείλονται στην κρίση. Οφείλονται στην αδυναμία της να εισπράξει τους προβλεπόμενους φόρους και στόχος της είναι να αναπληρώνει από ασφαλείς πηγές, τα χρήματα που έχασε λόγω της ανικανότητάς της. Η αντιμετώπιση της κρίσης απαιτεί ενίσχυση της κατανάλωσης και όχι τον περιορισμό της. Στον περιορισμό της οδηγούν όμως τα μέτρα και γι αυτό θα επιδεινώσουν την κρίση. Τα μέτρα είναι επίσης, αντίθετα με τις επιταγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ζητεί μονίμου χαρακτήρα και όχι ευκαιριακές δημοσιονομικές προσαρμογές.

Μία άποψη, που υποστηρίζεται από πολλές πλευρές είναι ότι πρωταρχικός στόχος ενός ελληνικού σχεδίου ανάκαμψης θα έπρεπε να είναι η ενίσχυση της κατανάλωσης. Όμως μια τέτοια κατεύθυνση θα έχει χωρίς αμφιβολία και αρνητικές συνέπειες. Η αυξημένη κατανάλωση θα στραφεί κατά κύριο λόγο σε εισαγόμενα αγαθά. Θα συμβάλει έτσι στη διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών και των προβλημάτων ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης στην ελληνική οικονομία. Το σχέδιο ανάκαμψης πρέπει να στοχεύει κυρίως στη βελτίωση των υποδομών, την ενίσχυση των προϋποθέσεων για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και να συμπληρώνεται από εισοδηματικές ενισχύσεις για να αντιμετωπιστούν τα φαινόμενα φτώχειας. Ένα τέτοιο πρόγραμμα ενισχύσεων με διπλό στόχο, τις υποδομές και τις στοχευμένες εισοδηματικές παροχές θα ενδυνάμωνε το αναπτυξιακό δυναμικό και θα βοηθούσε στρώματα που καταναλώνουν ιδίως εγχώρια προϊόντα.

Ο κίνδυνος που διατρέχουμε εάν δεν δράσουμε αμέσως με στόχο την αύξηση των επενδύσεων και διαρθρωτικές αλλαγές είναι να μην μπορέσει η Ελλάδα να ωφεληθεί από την ανάκαμψη στη διεθνή οικονομία, όταν έλθει, γιατί τα προβλήματά της θα την παρεμποδίζουν να παρακολουθήσει τις εξελίξεις. Η ιστορική εμπειρία των υφέσεων στην Ελλάδα είναι ότι διαρκούν πολύ περισσότερο απ' ότι στις άλλες ανεπτυγμένες χώρες της Ένωσης και είναι πολύ πιο έντονες. Η έλλειψη τεχνολογικά προηγμένης βιομηχανίας, η αδυναμία να πραγματοποιηθούν επενδύσεις, η μειωμένη ανταγωνιστικότητα αποτελούν εμπόδια για την αξιοποίηση μιας και πάλι αυξανόμενης διεθνούς ζήτησης. Γι αυτό χρειάζεται τώρα συνεκτική και συνθετική αντίληψη για να αντιμετωπίσουμε ταυτόχρονα τόσο την κρίση όσο και την μόνιμη υστέρησή μας.

Οφείλουμε να συνδυάσουμε το άμεσο με το μακροπρόθεσμο. Να στηρίξουμε την οικονομία με επενδύσεις και ταυτόχρονα να επιδιώξουμε διαρθρωτικές αλλαγές, ιδίως τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και τον εξορθολογισμό της διαχείρισης των δημοσίων πόρων. Το σημαντικό είναι να κατανείμουμε τους πόρους που διαθέτουμε σύμφωνα με μια ανάλυση ποια δαπάνη ωφελεί περισσότερο και χρειάζεται προσδιορισμός συγκεκριμένων προτεραιοτήτων. Τα λεφτά πρέπει να χρησιμοποιηθούν εκεί που χρησιμεύουν και όχι για εκείνους που φωνάζουν περισσότερο. Αυτό για παράδειγμα σημαίνει ότι πρώτη προτεραιότητα αποτελεί η προώθηση όλων των ευρωπαϊκών προγραμμάτων των δημοσίων επενδύσεων και ιδίως των κοινών έργων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Στοχευμένες δαπάνες είναι η

λέξη κλειδί. Η μεγάλη πρόκληση είναι να παρέμβουμε τώρα σε όλα τα μέτωπα της κρίσης σε τρόπο ώστε να μπορέσουμε να συμμετάσχουμε χωρίς καθυστέρηση στην ανάκαμψη, όταν έλθει.

Το κύριο πρόβλημα ενός σχεδίου στήριξης όσον αφορά την Ελλάδα είναι ότι το κράτος, που έχει υπερδανεισθεί μέχρι στιγμής, είναι υποχρεωμένο να δανεισθεί και πάλι. Ο συνεχώς αυξανόμενος δανεισμός δυσκολεύει όμως μακροπρόθεσμα την ανάπτυξη. Απορροφά φορολογικά έσοδα που θα χρησιμοποιούνταν για επενδύσεις, καθιστά ανέφικτη την αύξηση των κονδυλίων για την παιδεία και την υγεία και επιβαρύνει τις μεταγενέστερες γενιές που υποχρεώνονται να αποπληρώσουν τα δάνεια. Ο δανεισμός είναι παρ' όλα αυτά επιβεβλημένος όταν είναι το μόνο μέσο για τον περιορισμό της ανεργίας και την αντιμετώπιση της ύφεσης.

Στην Ελλάδα το δημόσιο χρέος θα φτάσει το 2009 κατά την επίσημη εκδοχή τα 238 δις ευρώ και θα αντιπροσωπεύει το 91,4% του ΑΕΠ μας. Είναι το δεύτερο υψηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατά την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το χρέος θα φτάσει το 96,2% το 2009 και το 98,4% το 2010. Το χρέος αυξήθηκε δηλαδή θεαματικά τα τελευταία χρόνια και θα αυξηθεί και άλλο. Οι αιτίες της αύξησης είναι συναρτημένες με την πελατειακή νοοτροπία της κυβέρνησης και την σταθερή επιδίωξη ενίσχυσης της εξουσίας της. Οι προσλήψεις την περίοδο 2004-2008 για παράδειγμα έφτασαν τις 60.000 περίπου με συνέπεια την αύξηση των μισθών που κατέβαλε η κυβέρνηση κατά 40%. Ένα τόσο μεγάλο χρέος όπως αυτό της Ελλάδος δεν έχει μεγάλα περιθώρια αύξησης, αν έχει καν.

Η Ελλάδα δεν μπορεί λοιπόν, όπως άλλες χώρες, π.χ. η Μεγάλη Βρετανία ή η Γερμανία που είχαν πριν από τη κρίση ένα εξαιρετικά χαμηλό δημόσιο χρέος, να δανείζεται απεριόριστα. Όσο περισσότερο δανείζεται πια η χώρα τόσο μεγαλώνει η αμφιβολία στους δανειστές της, αν θα μπορέσει να εξοφλήσει έγκαιρα και στο σύνολο τις υποχρεώσεις της και αυξάνεται το επιτόκιο για το Δημόσιο, τις τράπεζες και τις επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα ενισχύεται η διαπραγματευτική θέση των δανειστών και οι δυνατότητες να ζητούν υψηλότερα επιτόκια επικαλούμενοι τον υψηλότερο κίνδυνο των συναλλαγών με την Ελλάδα.

Ήδη το επιτόκιο που καταβάλλει η Ελλάδα για να δανειστεί είναι σταθερά υψηλότερο από εκείνο που καταβάλλει η Γερμανία για δεκαετή ομόλογα. Η διαφορά διευρύνεται συνεχώς. Τέλος Νοεμβρίου το ελληνικό επιτόκιο ήταν κατά 1,68% υψηλότερο από το γερμανικό, αρχές Δεκεμβρίου 1,73%, μέσα Δεκεμβρίου 2,2%, έφτασε δε τα μέσα Φεβρουαρίου το 3% με την αγορά να είναι τελείως απρόβλεπτη. Δύο συγκριτικά στοιχεία δείχνουν το μέγεθος της κατολίσθησης της εμπιστοσύνης προς την ελληνική οικονομία. Τέλος Δεκεμβρίου του 2003 η διαφορά του επιτοκίου ήταν μόνο 0,3%. Η διαφορά κυμαίνεται τώρα σε υψηλότερα επίπεδα εκείνης που υπήρχε το 1999 προτού γίνει η Ελλάδα μέλος της ΟΝΕ. Η Ελλάδα αποδέχθηκε αρχές Μαρτίου, για να διαθέσει τα δεκαετή ομόλογά της επιτόκιο 6,13%. Υψηλότερο επιτόκιο καταβάλλει στην Ένωση μόνο η Μάλτα.

Η αρνητική γνώμη για τη χώρα συνδέεται και με τον τρόπο χειρισμού των οικονομικών στοιχείων. Οι ξένοι εμπειρογνώμονες βλέπουν ότι το δημόσιο χρέος αυξάνεται πολύ περισσότερο απ' όσο δικαιολογούν τα ελλείμματα του προϋπολογισμού. Ενώ στις άλλες χώρες της Ευρωζώνης το συνολικό χρέος είναι μεγαλύτερο του σωρευτικού ελλείμματος μόνο κατά ένα μικρό ποσοστό στην Ελλάδα η απόκλιση είναι υπερτριπλάσια από τις άλλες χώρες. Αυτό είναι μια ένδειξη ότι τα στοιχεία που αναφέρονται από την κυβέρνηση δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Είναι γνωστό ότι τα μέσα Φεβρουαρίου μετά την εξέταση των στοιχείων της ελληνικής οικονομίας η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπίστωσε πως η Ελλάδα δεν έχει υιοθετήσει τα απαραίτητα μέτρα για την εξυγίανση των δημοσιονομικών της πολιτικών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κάλεσε την Ελλάδα να επιταχύνει σημαντικά την δημοσιονομική της εξυγίανση ήδη από το 2009 με σειρά από μέτρα. Για την Επιτροπή η ελληνική περίπτωση «ξεχωρίζει» και κρίνεται επιτακτική η λήψη μέτρων εξαιτίας του υψηλού ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και του υπέρογκου δημόσιου χρέους της οικονομίας. Μερικοί επιχειρηματολογούν ότι λόγω της γενικής χαλάρωσης των κριτηρίων του Συμφώνου Σταθερότητας δεν θα πρέπει να επιβάλλονται στην Ελλάδα τόσο αυστηρά μέτρα. Πρόκειται περί σκιαμαχίας. Η Ελλάδα βρίσκεται ήδη υπό την επιτήρηση των αγορών. Αν δεν ενδιαφερθεί να διορθώσει την οικονομική της πορεία θα πληρώνει όλο και υψηλότερα επιτόκια χειροτερεύοντας την οικονομική κατάσταση του λαού της. Η χαλάρωση των όρων του Συμφώνου Σταθερότητας θα είναι μόνο τότε δυνατή και αποδεκτή από τις αγορές, όταν υπάρξει πειστικό πρόγραμμα για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας και την υπέρβαση της υστέρησής της.

Στο διεθνές οικονομικό τύπο έχει επισημανθεί ότι η έλλειψη ρευστότητας στις διεθνείς αγορές σε συνδυασμό με τις υψηλές δανειακές ανάγκες του Ελληνικού Δημοσίου μπορούν να προκαλέσουν πρόβλημα στη χώρα. Όταν δεν υπάρχουν χρήματα στις αγορές η Ελλάδα δεν θα βρει εύκολα πηγές χρηματοδότησης τη στιγμή που θα θελήσει να ανανεώσει τα δάνεια που έχει λάβει. Το ερώτημα των αναλυτών είναι πώς θα αντιδράσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, στην περίπτωση που ένα κράτος μέλος της Ευρωζώνης βρεθεί στην δυσάρεστη κατάσταση να μην μπορεί να αναχρηματοδοτήσει τις δανειακές του υποχρεώσεις. Ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας είχε με άλλη αφορμή δηλώσει ότι η Τράπεζα δεν πρόκειται να χρηματοδοτήσει τα ελλείμματα κρατών μελών. Στελέχη της προσέθεσαν ότι τα κράτη που έχουν δυσκολίες μπορούν να απευθυνθούν στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ).

Η λύση θα είναι εξαιρετικά δύσκολη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί πράγματι να σχεδιάσει κινήσεις για να διευκολύνει κράτη που έχουν δυσκολίες δανεισμού. Όμως ο «ξενοδόχος», με τον οποίο πρέπει να λογαριάζουμε στην περίπτωση αυτή, είναι τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης που ομόφωνα πρέπει να στηρίξουν παρόμοια μέτρα. Χώρες όπως η Γερμανία και Ολλανδία είναι πολύ αμφίβολο εάν θα συμφωνήσουν σε κινήσεις διάσωσης άλλων κρατών, μια που υποστηρίζουν σθεναρά την ανάγκη όλες οι χώρες να συμμορφώνονται στις επιταγές του Συμφώνου Σταθερότητας. Καθοριστικής σημασίας για τη γερμανική στάση είναι επίσης το γεγονός ότι στη Γερμανία θα πραγματοποιηθούν τον Οκτώβριο εθνικές εκλογές. Τα γερμανικά κόμματα αντιτίθενται σε στήριξη άλλων χωρών που συνεπάγεται την επιβάρυνση του γερμανού φορολογούμενου. Είναι λοιπόν πιθανό, όποια λύση δοθεί να μην είναι η λύση στην οποία προσβλέπει η κυβέρνηση, δηλαδή ένας απεριόριστος δανεισμός χωρίς όρους.

Το συμπέρασμα: Θα βρεθούμε στο επίκεντρο μιας διαδικασίας όπου όλοι θα θεωρούν ότι είμαστε το μεγάλο πρόβλημα της Ένωσης και η διάθεση να μας βοηθήσουν θα είναι περιορισμένη. Ταυτόχρονα εμείς οι ίδιοι θα σχολιάζουμε αρνητικά εκείνους από τους οποίους θα ζητάμε να μας βοηθήσουν και θα θέτουν όρους μάλλον αυτονόητους για την κατάσταση που είμαστε. Θα είναι μια ταπεινωτική για την Ελλάδα εξέλιξη, η πιο καταστροφική κατάληξη της διακυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας.

Το κρίσιμο θέμα για την Ελλάδα αυτή τη στιγμή είναι να υπάρξει μια κυβέρνηση ικανή να ακολουθήσει μια πολιτική που πείθει ότι επιχειρείται σοβαρά, με συνέπεια και για μακρύ χρονικό διάστημα η αντιμετώπιση της υστέρησης της χώρας. Να γίνει φανερό

ότι υπάρχει η θέληση και η ικανότητα για να ανατραπεί η αρνητική οικονομική πορεία του τόπου. Μόνο έτσι θα δημιουργήσει η χώρα εμπιστοσύνη. Μόνο έτσι θα γίνει αποδεκτό ότι θέλει να παραμείνει στην τροχιά της ευρωπαϊκής πορείας και θα ανοίξουν δρόμοι συνεννόησης και συνεργασίας με τους εταίρους μας. Και η εμπιστοσύνη συνδυαζόμενη με την συνέπεια στην εφαρμογή των προγραμμάτων θα εξασφαλίσει την οικονομική συμπαράσταση που χρειάζεται. Θα κερδίσει επίσης τη στήριξη της κοινωνίας, που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία της προσπάθειας. Το πρόβλημα λοιπόν δεν είναι αποκλειστικά οικονομικό. Είναι σε πολύ σημαντικό βαθμό πρόβλημα διαμόρφωσης και εφαρμογής πολιτικής. Η Νέα Δημοκρατία απέτυχε να διαμορφώσει και να εφαρμόσει την πολιτική που έχει ανάγκη η χώρα.

Το ΠΑΣΟΚ θα αναλάβει την ευθύνη μετά τις επόμενες εκλογές οποιαδήποτε χρονική στιγμή πραγματοποιηθούν. Τότε θα είναι η στιγμή της αλλαγής πορείας για τη χώρα, των νέων δρόμων ώστε να εφαρμοσθούν οι προτάσεις και να γίνουν πραγματικότητες οι νέες λύσεις. Χρειάζεται γι' αυτό συνεχής και συστηματική προετοιμασία τόσο σε επίπεδο επεξεργασίας θέσεων, όσο και σε επίπεδο πληροφόρησης και ετοιμότητας των πολιτών. Να δημιουργηθεί η ανάταση, το ρεύμα για να αντιμετωπισθούν οι αντίξοες περιστάσεις και να περιοριστεί βαθμιαία αλλά και δραστικά η υστέρηση της χώρας. Έχουμε ζήσει στο ΠΑΣΟΚ και άλλοτε τέτοιες συνθήκες και έχουμε δείξει ότι διαθέτουμε τις δυνατότητες για μια τέτοια προσπάθεια. Το 2000 γίναμε μέλη της ΟΝΕ. Το 2001 αντικαταστήσαμε τη δραχμή με το ευρώ. Από το 1997 αυξήσαμε συστηματικά τους ρυθμούς ανάπτυξης και είμαστε στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε καλύτερη θέση από τις περισσότερες σχεδόν χώρες. Και όλα αυτά παρ' όλο που το τέλος του 1993 με την τότε διακυβέρνηση της Ν.Δ. είμαστε όπως και σήμερα το μαύρο πρόβατο της Ευρώπης παρ' όλο που στην Ευρωπαϊκή Ένωση επικρατούσε ύφεση από το 2000 έως το 2003.

Η επιτυχία μας δεν ήταν αποτέλεσμα ρητορικών σχημάτων, πομπωδών εκφράσεων, σοβαροφανών παραινήσεων στις οποίες διαπρέπει ο σημερινός πρωθυπουργός αλλά σκληρής δουλειάς και συστηματικής προσπάθειας. Πρέπει να είμαστε πάλι τώρα κήρυκες μιας τέτοιας προσπάθειας.

Κυρίες και κύριοι,

Το συμπέρασμα της μέχρι σήμερα εξέλιξης μπορεί να οδηγήσει στις εξής διαπιστώσεις:

- Το δόγμα, ότι η χωρίς κρατικούς ελέγχους λειτουργία της αγοράς αποδίδει το βέλτιστο αποτέλεσμα για το κοινωνικό σύνολο, κατέρρευσε. Η πίστη, ότι η πληροφορική, η μαζική ενημέρωση, οι χωρίς εμπόδια επικοινωνίες, οι παγκόσμιες επιχειρηματικές διασυνδέσεις δημιούργησαν ένα ανθεκτικό σε οικονομικούς κλυδωνισμούς σύστημα, διαψεύσθηκε.
- Η ιδεολογία της απόλυτης ελευθερίας των επιχειρηματιών στην αγορά έχασε την ηθική νομιμοποίησή της. Τα πρότυπα που ανέδειξαν και επέβαλαν οι Ηνωμένες Πολιτείες έχασαν το κύρος τους. Αλήθειες που είχαν αμφισβητηθεί καθορίζουν και πάλι την πολιτική συζήτηση. Η κρίση μας υπενθύμισε έντονα, ότι η δημοκρατική λειτουργία της κοινωνίας προϋποθέτει σε όλους τους τομείς αντιεξουσίες και ελέγχους ότι η ηθική απαιτεί σεβασμό του άλλου, όρια στην αυθαιρεσία, ευθύνη και λογοδοσία και στις οικονομικές συναλλαγές: ότι χρειάζεται συνεχώς η ενίσχυση και επέκταση των ρυθμίσεων και των δικτύων που κατοχυρώνουν την κοινωνική αλληλεγγύη και δικαιοσύνη απέναντι στις δυνάμεις της αγοράς.

- Η μεταφορά πόρων από την πραγματική οικονομία στον χρηματοπιστωτικό τομέα θέτει φραγμούς στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της πραγματικής οικονομίας. Η παραγωγή ενέργειας, η διατροφική επάρκεια, η προστασία του περιβάλλοντος και η βελτίωση της ποιότητας ζωής είναι τομείς που πάσχουν από στέρηση κεφαλαίων. Αυτό πρέπει να αλλάξει.
- Εκείνοι που προκάλεσαν την κρίση επηρεάζουν ακόμη τις πολιτικές αντιμετώπισής της. Η πολιτεία διαθέτει αυτή τη στιγμή μέσα πίεσης απέναντί τους. Οφείλει να τα χρησιμοποιήσει. Να καθορίσει νέους όρους που θα διασφαλίζουν το κοινό συμφέρον και θα αποτρέπουν νέες κρίσεις.
- Η κοινωνικοποίηση των ζημιών, που επιχειρείται από τις επιχειρήσεις που κυριάρχησαν στον χρηματοπιστωτικό τομέα, δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή χωρίς όρους, όρους που να λαμβάνουν υπόψη το αίτημα και την ανάγκη για κοινωνική δικαιοσύνη και για την λογοδοσία των υπευθύνων.
- Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν αποτελούν πια την οικονομικά κυρίαρχη δύναμη η οποία καθορίζει κατά την κρίση της τη λύση των διεθνών οικονομικών προβλημάτων. Ο σεισμός που συγκλόνισε τις χρηματοπιστωτικές αγορές ανέδειξε τις μεγάλες αδυναμίες τους, τις εξαρτήσεις τους και τις νέες σχέσεις δύναμης που έχουν διαμορφωθεί. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Κίνα, η Ρωσία αλλά και αναδυόμενες οικονομίες όπως η Ινδία και η Βραζιλία θα συμβάλλουν στη δημιουργία ενός πολυπολικού κόσμου. Χώροι χωρίς ισχυρή κρατική αντιπροσώπευση, όπως η Αφρική, αλλά με πληθυσμούς που υποφέρουν από υποανάπτυξη και φτώχεια θα ζητούν μέρος της ανάπτυξης.
- Η Ελλάδα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλει να επιδιώξει ρυθμίσεις των χρηματοπιστωτικών προβλημάτων σε υπερεθνικό επίπεδο μια που οι χρηματοπιστωτικές αγορές είναι υπερεθνικές αγορές. Τούτο θα είναι μόνο δυνατό αν υπάρξει στο πλαίσιο της ΟΝΕ μια υπερεθνική οικονομική διακυβέρνηση.
- Η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέπτυξε βαθμιαία στη διάρκεια της κρίσης μια δυναμική αντίδραση που οδήγησε στην αποδοχή από τα κράτη μέλη ενός κοινού τρόπου αντιμετώπισής της. Η κρίση ανέδειξε τις αδυναμίες της διακυβερνητικής προσέγγισης των προβλημάτων και την ανάγκη μιας οικονομικής διακυβέρνησης. Η οικονομική διακυβέρνηση που σήμερα δεν είναι αποδεκτή θα επιβληθεί από τα πράγματα είτε μέσα από τους υπάρχοντες θεσμούς είτε με νέους τρόπους συνεργασίας.

Η κρίση δεν επέφερε μια ιδεολογική τομή που ανατρέπει ριζικά την μέχρι τώρα θεώρηση του ρόλου της κρατικής εξουσίας. Ήταν και παραμένει σημαντικός συντελεστής της υπάρχουσας οργάνωσης της κοινωνίας, ακόμη και των αγορών. Οι χρηματοπιστωτικές αγορές αναπτύχθηκαν με τη συγκατάθεση του κράτους. Τα κράτη τις χρησιμοποίησαν για να καλύψουν τις ανάγκες τους σε δανεισμό και επενδύσεις. Οι μεγαλύτεροι δανειστές των ΗΠΑ που κατέχουν αμερικανικά χρεόγραφα είναι κράτη, η Κίνα, η Σαουδική Αραβία, οι χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας. Η ιδεολογία που καθοδήγησε τα κράτη στα σχέδια διάσωσης δεν επαγγέλλεται ούτε την κατάργηση του καπιταλισμού ούτε του χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού. Οι χρηματοπιστωτικές αγορές θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν. Η νέα φάση εξέλιξής τους θα είναι συνέχεια του παρελθόντος τους. Αλλά οι αγορές δεν θα μπορούν πια να νομιμοποιήσουν το αίτημα για πλήρη και ανέλεγκτη ελευθερία που είχαν άλλοτε. Έθεσαν σε κίνδυνο την όλη οικονομική οργάνωση και ανάγκασαν το κράτος να παρέμβει. Η επιχείρηση διάσωσης το μετέτρεψε από παρατηρητή σε συνυπεύθυνο. Η πολιτική οφείλει να επιβάλει νέους κανόνες λειτουργίας των χρηματοπιστωτικών αγορών, κανόνες που κατοχυρώνουν τη διαφάνεια, την πληροφόρηση, τον έλεγχο

των κινδύνων, την προστασία των πολιτών, τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ώστε να ελαχιστοποιούνται οι κίνδυνοι για το κοινωνικό σύνολο.

Η οικονομική κρίση είναι και πολιτική κρίση. Δεν υπάρχουν οικονομικά βέλτιστες λύσεις χωρίς πολιτικές επιλογές. Επιλογές για τη λειτουργία της κοινωνίας, τις σχέσεις εξουσίας, την ιεράρχηση των προτεραιοτήτων. Η κρίση σηματοδοτεί την έναρξη μιας νέα περιόδου οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών.

Η κατάληξη θα προσδιορισθεί από τη στάση των πολιτικών ηγεσιών και τους κοινωνικούς πολιτικούς αγώνες που θα συνοδεύσουν και θα διαμορφώσουν την κρατική παρέμβαση που βρίσκεται σε εξέλιξη. Αυτοί θα κρίνουν αν θα υπάρξει περισσότερη δημοκρατία, ανάπτυξη και κοινωνική δικαιοσύνη. Η κρίση αποτελεί πρόκληση για δράση.